

נהירנא, שבהקדמתך לאותו קובץ אתה אומר: "לא זאת מנמתי בדברי, שינענע לי הקהל בראשו ויאמר נאה אתה דורש, כי אם שישים לב לעצם הדברים ויבחנו כנכר ראש להלכה ולמעשה". ולכן אקח לי רשות לשים לב לעצם הדברים שבהם צמצם ה"עורך" שכך את, תעודת השלח, כלומר, תעודת ספרותנו החדשה ומהלכה שאתה מוצא לנכון להתוות לה.

הרשני נא, סופר נכבד, להעיר את אונך, שכשאני לעצמי, הנני רואה באותו היסודי שהנחת, להעמיד את הצרכים הרוחניים של ספרותנו העתית רק על היהדות ועל מה שנוגע ומתיחס אל היהדות, כעין הטיה למשעול צר, שלא סללתי לראות כך, אחרי המבט הרחב המצוי אצלך מתמול שלשום.

באותה שעה שנבביל חוננו בשם "היהדות", שמע מנה דאיכא לא-יהדות, שהחיים שם מחוץ לנבולנו הם דברים אחרים ושונים מאלה אשר מבפנים; וכדבר זה, בהקריעה שאנחנו קורעים את החיים לשתי רשויות, לשלנו ולאשר מסביב לנו, הרי אנו מרחיבים את הקרע הפנימי שבתוך לב צעירינו, אשר גם בלעדי זה מלחמה תמידית עתה כלבם בין יפיפותו של יפת ובין אהלי שם.

הנני מודה לך, שחובת ספרותנו, ללמדנו דעת את העולם הפנימי שלנו: מהלך התפתחותו של עמנו בכל הדורות, אופני התנלות רוחו בכל מקצעות החיים, מצבו הרוחני והגשמי בכל הארצות, והקשרים הנלוים והנסתרים שבין כל אלה ובין תזוונות הנראים בחיי העמים הסובבים אותו, ובין החקים השולטים בחיי האדם והחברה בכלל. אבל קשה עלי לשכוח, כי מלבד העולם הלאומי והחברתי שלנו, הרי אנו עוד בני אדם חיים, בתור בעלי-צרכים רוחניים ואישיים, שגם הם דורשים חקיקים; ואיני מבין, איך אתה יכול לעצום את עיניך ולכלתי ראות את הכל מבעד להחלק?

אתה אומר: "שערי ההשכלה הכללית נפתחו לפנינו בלי מעצור, וכל דורשיה ימצאוה עתה על נקלה ואינם נוקקים עוד לספרותה של הספרות העברית, בדרך הדעת לא מצאה עוד עניה זו מטרה נכונה לפעולתה, כי מה בצע בלקטה לנו שבלים צנוטות כשרה אחר, ואנו באים לתוכו כלעדה ואוכלים כדי שביעה?" — אבל, בעוד שאנו באים לתוך שדה אחר, בשביל לאכול כדי שביעה, הרי אנו נזכרים, כי ספרותנו עניה היא, יהודיה היא ואין פת בסלה לצרכינו האנושיים, ואנו מתרחקים עוד יותר ממנה.

אתה בעצמך במכתבך אל עורך הפרס, בעת שירעת עוד, שהאדם באהלי הוא קודם לאדם שבחברה, הרי אתה קובל, על אשר התחילה הספרות שלא כדרכה, לשים לבה ראשונה אל ההתנלות החיצונית של החיים, אל ה"לאומיות", ושכחה את ה"אנושיות", את הרוח הפנימי שבו הכל תלוי; או ידעת היטב, שהאדם באהל הוא המניע הגדול, אשר כחו ותכונתו יתגלו בכל המעשים החיצוניים, ועל כן דרשת שם, הרמוניא נמורה בין האנושיות והלאומיות; בעוד שעתה הרי אתה בעצמך גורם לקריעת הלאומיות מן האנושיות, במה שעושה אתה את ספרותנו ליהודית ואת החלק האנושי הרי אתה מניח לספרות אחרות. לבנות, לאחה את הקרעים אתה בא, ומי השלח, יחפצו לקרוע לב כל אדם מישראל לשני גורים נפרדים: לחלק יהודי ולחלק אנושי.

בהפרנסתך, אל מוקירי ספרותנו, שהוציאה חברה, אחיאסף" בשנה שעברה

"על פרשת דרכים"

[מכתב-גלוי אל "אחד העם"].

אדוני, אחד העם!

וזכר אנכי, שבהקדמתך לקובצך, "על פרשת דרכים", בשעה שיאוש תקיך לחשוב, ש"עף אתה וידיך רפות", התודית שלא בצדק, ש"לא נחשבת בעיניך מעולם נסופר אמתי, כי אם רק כאורח כהיכל הספרות", וענותך זאת, היתה ושלא בעתה, הביאה דאנה ומורך כלבנו. הנה ראינו את האנשים ההולכים לפנינו חושבים את עצמם כאורחים, והם עיפים ויגעיים, בעוד המלאכה רבה לפניהם; ואיך לא יפול לבנו אנו, הדור הבא, שבאמת אנו עומדים, "על פרשת דרכים"?

תיתי לך, אישי הסופר, על הרוח האחרת שהיתה אחרך עתה, להתישב בספרותנו ושיכת קבע במכתב-עתי "השלח", שאתה יוצרו ועורכו, אם כי בשם הספרותי לא נודעת אלינו בו. מדור אתה בונה לנו, למדע, לספרות ולעניני החיים, מדור נחוץ מאד בשעת הירום כזו, שבאה ספרותנו העלובה עד משבר, והסופרים גם הקוראים, המעטים, השרירים, נשמטים אחד אחר. בעת משבר כזאת, שאין לנו מרכז רוחני לקבוץ נדחינו, יסוד מפעל ספרותי כזה הוא הנחת אבן-סנה לחוץ סכתנו הנופלת; ואתה אומר ב"תעודת השלח" בשם העורך והמוציא: "ביסודנו היום מכתב-עתי חדשי זה, אנו עושים, כמדומה לנו, דבר שהשעה צריכה לו ושרבים מרנישים בחסרונו".

— כמדומה לנו!?

"סימן השאלה הגדול, אשר נראה על פני היהדות בשני הדורות שלפנינו ואשר הסתתר אחרי כן בעב הענן, חוזר ונגלה מעט מעט מתוך הערפל, ופחדו מפינו שנתון רגשותינו ומכריחנו להתבונן בעינים פקוחות ובדעה צלולה על כל פרטיו: מה היא עצמותנו הלאומית או ההיסטורית? מה הם חיינו ההיום? באיזו מדה חיינו הם באמת וכמה הם צריכים וסובלים תקיף? ועל הכל ומתוך הכל — שאלת העתיד: אם, איך ומתי נניע אל ה"חוף" המוקד, למרות השטף העז, הקורע אותנו אברים ונושאים אחד אחד אל ה"הים הגדול?" (תעודת "השלח").

עולמנו שומם, בנינו טובעים, במצולתו, מבלי דעת מאין ולאן, מבלי לדעת את אשר רבים מהם חפצים לדעת; ומקום אין לדברים שבלב, אם כי עוד לא אלמן ישראל מאנשים, שהרבה הרבה ירחש לבם ויש להם מה להגיד לעמם השרוי בצער. כל עיני האנשים החולמים עתידות עמם וחפצים בתחיתו נשואות אל במה ספרותית ואליה הם מתפללים זה ימים רבים; ואתה, בתור נושא הדגל, אומר: "כמדומה", כאדם האומר: ספק אם עושה אנכי נכונה! ואנחנו דורשים בצדק מאת כל הולך לסנינו, שילך לבטח דרכו; צריך הוא שידע, שהדבר אשר הוא עושה דרוש להעשות. קוה קיינו שאתה תחוק את לבנו, ועתה עלינו לאמר לך: חזק ואמץ!

הקצתהם, בצורות מוחשיות יפות, פועלת היא ביותר על רוב בני אדם ומוכשרת להזיח כל אלה על לוח לבכם ולעוררם למחשבות ולהתבוננות יותר הרבה ממשא ומתן עיוני מופשט (תעורה, השלח' סעיף ד'). ובכל זאת בולטת בין השטין שלך נקץ הקלה ראש נגד היסוד הגדול הזה בספרות ובחיים, בעשותך אותו לעבד כפות להכשבה, שהיא תכלית כל התכליות בעיניך.

רואה אנכי, שבמקצוע הספרות היפה עורך הולך בשיטתך ששמנת במאמך רגשון וספרותה. ושם אתה מטעים: הקורא העברי, שיש לו טעם עברי, ואפילו הוא קרא ספרים לועזים, ישאל בהכרח על כל ספר, תהיה צורתו איוה שתהיה: מאי קא משמע לן? ואם אינו מוצא תשובה לשאלה זו, יתענג אמנם על יפי המלאכה, הלל גם את אומנות בעליה, אבל סוף סוף, במעמקי לבו אינו מרגיש התבטלות מפני נבדה ורוממותה של המלאכה, אם אין עמה חכמה. כי על כן לא תוכל גם הספרות הסמורית להתרומם למדרגת הכבוד הראויה לה, כל זמן שלא ישימו המספרים לבם להבנת עמנו זו, שנשתרשה בו עמוק עמוק ע"י מהלך חייו ההסטוריים, ולא יסתפקו בהשתדלותם שיהיה הציור מצד עצמו יפה ואמתי, אלא ישתדלו עם זה שתמצא בו גם המחשבה העיונית את מוזנה, שהרי באמת יכול גם המספר לעשות את היצירה כלכוש לאיוו חורה נכבדה, פסיכולוגית, מוסרית או חברתית. ואם אצל עמים אחרים, הצענים את היצירה הפיוטית כתכלית נשגבה לעצמה, אין דבר זה אלא רשות, ויש גם מתנגדים לו, חנה בישראל מוכרחת היצירה להכנע מפני המחשבה העיונית, אם רצה היא להכבד על פני העם.

גם במכתב הקריאה שלך, אשר שלחת אל הסופרים, בקראך אותם להשתתף בעבודה, השלח, אמרת, שאתה נותן היתרון לאלה הסופרים, אשר תעודתם לעורך לא רק את הרגש, כי אם גם את המחשבה. מכל זה רואה אנכי, ששיטתך ואת, לבכר את המחשבה על השירה, היא נר לרגליך.

בכור כזה במכתבי-עתי חדשי, הבא לפלס נתיב ולהורות דרך, הוא דבר שלפי דחי יטעה את הלבבות בנידון השירה וערכה הרב בתוכנו. ועל כן סלח לי אם ארשה לי להעירך, שאני רואה אותך בזה נוטה הרבה לצד אחד, לצד נשיותיך הפרטיות. ככלל, עם כל ערך תורת נפש העמים ועצמוחם, עלינו להיות זהירים מאד בציצית, תכונות ישראליות, אחרי כי סוף סוף מעורבים אנו בין העמים ונפעלים מרחם, ברצון או שלא ברצון.

מצד אחד, יודע אתה כמוני את, השירה הרבה, שנמצאת ברכושנו הרוחני במה מרובה מ, המחשבה שאתה מוצא או מבקש אתה למצוא בה; ומצד שני, אני דבר, שספרי המחשבה בשעתם היו זרים לעולמנו ולרוחנו כספרות היפה היום, ומעין אהן הפענות, שטוען עתה, אחד העם עליה, היו אחרים טוענים לפנים על הפלוסופיה המחשבה, מיום שבאה בנבולנו עד לוצאטו וסמולנסקין. ואם נניח על כן, ששניהם יצא תעצם, שבישראל, שבשניהם הוא אך פונה כלפי חוץ, אחרי שאינו יכול לעצום דעו ולסגור לבו, מבלי לראות ולהרגיש את הרוחות המנשבות סביבו, — הנה גם אעלה הספרות-היפה על, החשבונות, יען אשר גם מהוצה לנו היא עתה שעתה של הספרות היפה, כמו שהיתה לפני שעתה של המחשבה. בימי הפלוסופיה הדתית בעולם אשר מסביב לנו, אנוסים היינו גם אנחנו להתפלסף ולחשוב מחשבות על אדות הדת והדעת, על האלהים והמציאות, העצם והיסוד; תחת אשר עתה הספרות

(שגם בעדו אתה אחראי, בהיות שמך חתום עליו), הרי אתה אומר גלוי, שמניח אתה את ההשכלה האנושית לספרות המדינה, ושספרותנו צריכה לאסוף אל תוכה ביחוד: את כל עניני היהדות עצמה וכל המתיחס לה מאיוה צד ועוור להבנת רוחה וחיה בעבר ולהתפתחותה כהנה; ואין אתה רואה במחילת כבודך את הסכנה הגדולה הנשקפת לעתידותינו מספרות יהודית, כלומר, מספרות שחפצה להיות רק יהודית: ספרות כזאת, בעשותה את היהדות לדבר נבדל, שאינו קשור ומאוחד עם חיונות החיים האחרים, הממלאים אותנו והם הם עיקר עצמנו, — תופילנו, אחרי עבודת דור אחד, אל היהדות המערבית המפשטת, העושה את היהודים לבעלי דו פרצופים, לאנשים בעלי השכלה של חירות בכל ימות השנה וליהודים, בימים הנוראים, או בלשון אחרת — לאנשים בעלי יהדות, כלומר, המשתתפים יחד באיוו עקרים דחיים ויסודות עברים.

ואנחנו הלא זאת מטרת עבודתנו, שהיה נהיה לעם, לאנשים שרגש לאומי כללי ונחלה היסטורית גדולה מאגרים אותם, לא רק איוה, חשבוננו של עולם קבוע ומובל. ואתה בעצמך, במאמך, עבודת בתוך חירות, הרי אתה אומר: „אני יכול אני להוציא משפט כלבבי על האמונות והרעות שהנחילוני אבותי, מבלי שאירא פן ינתק עי"ו הקשר ביני ובין עמי" — וזהו הדבר שאנחנו חפצים.

חפצים אנחנו להיות מה שכל אחד מאתנו הוא, לפי תנאי רוחו והשכלתו ויחוסו אל העולם ומלוואו, כמו שהדבר נהג אצל כל אומה אחרת, שהיא מקפת וכוללת כל הכחות האישיים שבעולמה, מבלי לנעת ברש נשמתם הפרטית.

ודבר זה, לעשות אותנו, לבני אדם-עברים, אפשר רק בעת שלא נחתך חיינו לשנים, לאמר: יהדות בצד זה, ואנושיות בצד אחר; „השלח" לעניני היהדות, וה,וועסטניק יעווראפי לעניני אנושיות . . .

תהיה משנת „השלח" קב ונקי, יהיה חרש מן החדש, כל עוד שלא יהיה לו אלא „תוך עברי" בלבד, והקוראים יהיו אנוסים לפרנס אנושיותם משל אחרים — סוף כל סוף יהיה גם הוא לבנינו הנאורים את אשר היה לנו, המורה או העקרים בשעתו, כלומר, מוזן לפי שעה; ובאחד מן הימים, תפקחנה עיניהם ויעוכו את החונ הצר, על מנת ללכת שמה בשביל „לאכול כדי שביעה", כל אשר חפץ לבם.

כעין רוח החול מרחף על דבריך, ארוני הסופר, באמריך: „ופואוויא בלבד, השתפכות הנפש על הדר הטבע ונועם האהבה וכדומה — יבקשו להם בחורינו בלשונות העמים וימצאוה במדה מספקת."

אבל בחורי ישראל, שאנוסים יהיו לנוע אל כרמים אחרים, כדי להשביע רעבון נפשם, לא יבשו כלל לומר לעצמם, בחשאי או בגלוי, כי הספרות העברית כוללת רק דברים מתיים, שכבר אבד עליהם כל.

חושבי אתה יותר מראי, ארוני, אחד העם! ועל כן מקיל אתה בכבוד השירה יותר מראי, ואין אתה רואה, או אינך חפץ לראות, גודל ערכה בחיי אדם ועם; אין אתה משים לבך, שקיום כל עם, וכיחוד קיום עם ישראל, הוא דבר התלוי יותר בשירה מאשר במחשבה. גם בעת אשר מחשבות זרות והרהורים של יאוש באים עלינו להפוך קערתנו על פיה, יבואו רגשי השירה של הדת שיבתנו, רוחנו העתיקייומין, וישוב אותנו לנבולנו . . .

ראה, גם אתה מודה, כי היצירה הפיוטית, בהגשימה חיונות החיים, שאלותיהם

היפה ממלאה כל לבות בני אדם הנאורים, ובדרך זה רובא דעלמא נוונים ברוחניותם, וכן גם אנחנו עמם: דור תן וצרכיו, דור דור ומהלכו. צרכי החיים הרוחניים ברורותינו והאוסן שבו הם נוונים שבו כרוב לקרמותם לימים אשר בהם המחשבות על אודות העולם והחיים לא היו מופשטים מעצם החיונות והמעשים, בתור מחשבות כנויות על נבי מחשבות, והרהורים על נבי הרהורים; עתה רוב בני אדם שואבים מחשבותיהם מתוך עצם החיים וכונים את העיונים על עצם המעשים. יחיד סגולה עודם סגורים בעולם המפשט ומרחפים בהניגונות עליונים; אבל הקהל הגדול עומד כשוק החיים. וקורא ביותר דברים הלכותיים מן החיים. קוסם וספספר נקראים ועיר שם ועיר שם, ואת שכספיר וגמה קוראים כלי עלמא; אל המורה נבוכי הומין המכובד מסתכלים אצלנו בכובד ראש, אבל את החטאת נעוריים או "התועה בדרכי החיים" מרבים לקרוא לתיאבון. לא ה"כבוד", רק הקריאה המרונה מתאימה אל הצורך.

"הדת והחיים" כשעתו, שנים הוא נשא דגלו לפני אלה העומדים על פרשת דרכים, משך כשירתו את לב כל הקהל הגדול וירעיש את רוחם, בעוד שדרכי "חשבון" שלך נוגעים רק בקצה המחנה, רק בלב המעשים השרירים העומדים אתך במחיצתך . . .

חשבן ודעתן אתה, ארוני הסופר! ההניגון נר לרגלך והרעיון אור לנתיבתך, ומה אתה דן: צאו וחשבו והיו עברים! אבל לו התעמקת בסוד, חשבון נפשך, כי אידעת, כי לא מחשבותיך אלה מחייבים עבריותך, רק "העברי" החוק שבך, הפועל בלא יודעים עמוק עמוק במסתרי לבבך, היא יצר והוליד בך את מחשבותיך העבריות, שהן כתוצאות אחרונות ממה שכבר הנך. התאמין, כי דברים שהם אצלך כסוף הכל, כתוצאות ממה שכבר הנך — יכולים להיות "כאבות" אצל אחרים בתור מניעים לרוחם ומהותם? התאמין, כי בהניגון יקרא נוי, ולאום במחשבה יאמין? ראה, בראשונה הרי אתה מוציא מנבולך אותן הסגולות האנושיות שאין לך צבע עברי, ובתוך נבולך הצר אתה מוסיף ועושה עוד הנבלה חדשה, וגם בו אתה נא לבכר את המחשבה על השירה; ואיך יכול אתה לומר, איך רשאי אתה לומר את זה: הרי לפניכם בזה מרכו ספרותי וכו' וכל מי שרוצה יבוא נא ויעבוד עמנו כנפשו וכלבבו.

תם אנכי ולא אדע, איך יכול אתה לקרוא מכתביעתך בשם מרכו ספרותי, בעוד שתעונ עונה בתוך עונה? תנאים רבים חתנה, כך וכך, רק זאת וזאת, ואת זה תאמר, שנבוא לעבוד כנפשנו וכלבבנו! בתור אחד מעירי הדור החי היום, שיודע ברב או כמעט את אשר בנפשם וכלבבם, את הרת רוחם ושאיפותיהם, חושב אנכי, כי "כנפשם וכלבבם" ארכר אליך היום: צר לנו המקום!

אותו החוג אשר אתה חסין להביאנו בתוכו הוא מעט וצר בעד צרכינו הרוחניים בעד רגשותינו הממלאים כל חדרי לבנו; ולא זה הדרך אשר קוינו ממך, שתהיה בו לנו לעינים. —

הפצים אנחנו להיות "בני אדם עברים" בבת אחת, בנשימה אחת, שנוונים ממקום אחד. מרגישים אנחנו צורך גדול ויסודי לרפא את הקרע הגדול והגורא אשר בלבבנו, הגורם לנו מלחמה מכפנים, שהיא קשה יותר מן המלחמה שמבחינך. צריכים

אנחנו להרחיב נבולותינו ולהעמיד את ההשכלה האנושית וצרכיה, המתחדשים יום יום, כשורה אחת עם נחלת קדומים שלנו, כמו מרועה אחד נתנו; אחרי שבאמת אין כאן רק רועה וארון אחד לכל המעשים והרוחות המהיות את כל אדם כאשר הוא אדם ותתכים חיים לכל עם כאשר הוא עם.

זה הוא העיקר: כי ה"אדם" וה"עם" אל יהיו עוד כשתי רשויות נפרדות, הא לאחד והא לחוד. ואתה הלא יודע את כל הנוק הרוחני הגדול, אשר סכלנו על ידי דחית האדם בעבור העם או להפך.

הננו יודעים, שכל כחנו ועצמותנו מונחים בתולדתנו הארוכה ובהעבר הגדול שלנו; אבל כל עבר שאין עמו הוה, או רק זה שנבדל מן ההוה וכונה לו כמה כפני עצמו, הרי הוא בעצמו מפסיק בזה חוט חיתו . . .

הנה אנחנו, "הולכים קדימה שנה שנה", לבנו הולך ומתפשט, מכשנו הולך ורחב, וצרכינו הרוחניים, שכספרותנו העניה אין זכר להם, הולכים ורכים ודורשים תסקידם בחוקה. ולפיכך הולכים אנחנו, אנוסים אנחנו ללכת, לרעות כשדה אחר. ואתה, כבואך לגדוד הפרץ ולרוות את הצמאון רק על ידי משא ומתן בצרכי היהדות וזו לא מרי — הרי זה כאילו אתה אומר: לכו רעו, לכו ושחו כאשר תמצאו!

אחת הוא לנו, אם "מי השלח הולכים לאש" או ישטפו בעוו; יהיו המים שוקטים או בלתי-שוקטים, רותחים או קרים; ובלבד שיספיקו לנו לשתות וירוו את כל הצמאון — רק את כל הצמאון — של הדור החי היום, אלה ש"סימן השאלה הגדול" מסלא כל ישותם, לא לבד בעיני ישראל, כי גם ביתר הדברים העומדים ברומם של עולם.

יודעים אנחנו, כי רב הדרך ורבה העבודה לפנינו; יודעים אנו היטב, כי תרכנת העבר וההוה, להתעשר ברכוש הרוחני הממלא את העולם הכללי שאנו שרוים בתוכו, מבלי לאבד בזה את הרכוש הלאומי שרכשנו לנו כמשך אלפי שנים של חיי קולטורה מיוחדת, — כי ההרכבה הזאת עבודה קשה היא לנו, שאין דוגמתה בכל אומה ולשון; אחרי שמסכות רבות נעשו שני אלה כאויבים וכצרים זה לזה.

בעוד שעל ראשנו חופפת הדרת שיבה ואזנינו שומעות עוד את "הבת קול המנהמת ניונה מחרבות הר חורב", הנה לבנו מלא טלילדות ונמשך בחוקה אל העולם הגדול אשר שם מבחויך, שסוף כל סוף גם הוא שוכן בנו. אבל הפסן-החיים הדופק בקרבנו בחוקה, רצוננו העו להיות בני-אדם ובני ישראל כאחד, הם ימלאו אותנו תקוה, שעושה נעשה בהמלאכות הרוממה הזאת, לאחת את הקרעים, וגם יכול נוכל.

מקיים אנחנו, אהר העם, כי היה תהיה לנו בזה לעינים. ויהי רצון שמכשחנו כך לא יזכ; שכל אלה אשר למדו ממך לדעת את עצמם, כי עומדים הם על פרשת דרכים, ימצאו עתה בהמרכו הספרותי אשר יסדת את הדרך האחד, המאחד את כל הצרכים הרוחניים שבאדם וכישראל — שחיים שהן אחת . . .

הניע מועדנו למצוא דרכנו ולצאת למרחב, רב לנו לעמוד על פרשת דרכים! . . .

ברנשי כבוד

ד"ר. מ. י. ברדיטצבסקי.

ברלוי.

(* תשובה תבוא (תערת העורך).